

NATUURTOETS

Bouwlocatie Mediapark Crailo te Hilversum

'Tussenrapportage'

voor W.R.O.-procedure

23 mei 2008
in opdracht van
Mediapark Crailo Project II BV

Bouwlocatie Crailo te Hilversum
Natuurinventarisatie t.b.v.
bouwrijp maken en nieuwbouw kantoren

onderzoeksterrein gelegen binnen
kilometerhok 140/ 473

foto voorpagina: overzichtsfoto plangebied

Voor gewaarmerkte rapportage,
contact opnemen met GroenTeam

onderzoek en rapportage onder verantwoordelijkheid van:
drs. John Mulder, veldonderzoek
ing. Jan Oosterbaan, eindrapportage

1 INLEIDING	
1.1 Situatie, ingreep en mogelijke consequenties.....	1
1.2 Aanpak onderzoek	2
1.3 Gegevensbronnen.....	4
1.4 Inventarisatie terreinkenmerken en biotoopbeoordeling	6
2 LITERATUURONDERZOEK EN TOETSING	
2.1 Vissen, amfibieën en reptielen.....	8
2.2 Zoogdieren	9
2.3 Vogels	10
2.4 Vaatplanten en andere vegetatieve soorten.....	10
2.5 Ongewervelde soorten.....	11
3 NADERE VELDINVENTARISATIE	
3.1 Conclusie literatuurstudie t.b.v. veldinventarisatie.....	12
3.2 Voorlopige bevindingen veldinventarisatie	12
3.3 Voorlopige conclusies natuuronderzoek	13
3.4 Beschrijving eigenschappen beleidsrelevante soorten.....	14
4 RELEVANTE REGELGEVING	
4.1 Inleiding	15
4.2 Verbodsbepalingen Flora- en faunawet	15
4.3 Vrijstelling en ontheffing verbodsartikelen.....	17
5 NATUURSCHADE EN MAATREGELEN	
5.1 Natuurschade en consequenties.....	21
5.2 Voorlopig advies mitigerende maatregelen	23
5.3 Voorlopige eindconclusie.....	26
GERAADPLEEGDE LITERATUUR	27
GEBRUIKTE TERMEN EN AFKORTINGEN	30
BIJLAGE 1 - LUCHTFOTO BOUWTERREIN	33
BIJLAGE 2 - BEOORDELINGSSCHEMA FLORA- EN FAUNAWET	34

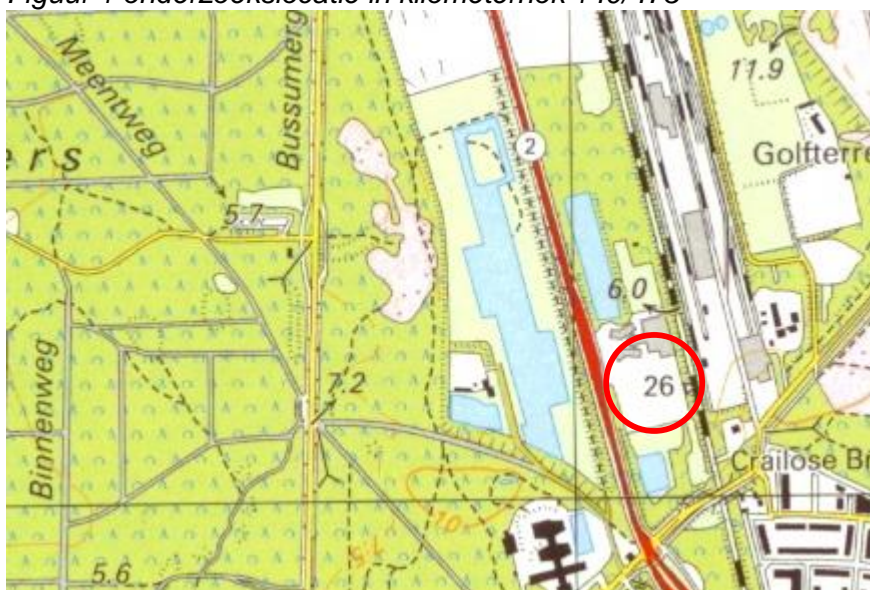
1 INLEIDING

1.1 Situatie, ingreep en mogelijke consequenties

Situering

De onderzoekslocatie is gelegen aan de Naarderweg in Hilversum, naast nr.16 en is gesitueerd tussen de Naarderweg en de spoorlijn van Hilversum naar Bussum.

Figuur 1 onderzoekslocatie in kilometerhok 140/473

Ingreep

Ten behoeve van de bouw van een kantorencomplex dient het terrein te worden opgeschoond, bouwrijp gemaakt en ingericht.

Gevolgen van de ingreep en mogelijke consequenties

De voorgenomen ingreep gaat geheel ten koste van de eventueel op het terrein aanwezige flora en fauna.

In dat kader biedt de *Flora- en faunawet* (Ff-wet) bescherming aan planten en dieren, onder meer tegen zogeheten 'natuurschade' waaronder ook Europese regelingen zoals de Vogelrichtlijn (REG 1997) en Habitatrictlijn (REG 1992/ 1997).

Daarbij kunnen verschillende 'belangen' in het geding zijn waaraan ook verschillende beschermingsvoorwaarden zijn verbonden. In dat kader valt de ingreep onder het belang '*ruimtelijke ontwikkeling en inrichting*' (zie LNV 2005).

Onder natuurschade zoals bedoeld onder art. 8, 9, 10, 11 en 12 van de Flora- en faunawet (zie § 4.2) wordt begrepen de schade welke door werkzaamheden aan ter plaatse voorkomende (individuen van) beschermde soorten planten en dieren en vaste verblijf- en voortplantingsplaatsen daarvan, wordt toegebracht ('natuurschade' zie verder § 5.1).

De wet schrijft de verplichting voor om zo'n voorgenomen ingreep te toetsen aan:

- aanwezige natuurwaarden en soorten om daarmee vast te stellen welke plant- en diersoorten er voorkomen;
- mogelijke aanwezigheid van (ontheffingsplichtige) soorten van tabel 2 en/of 3 AMvB (art. 75 Ff-wet, zie ook § 4.3);
- de kans dat deze ontheffingsplichtige soorten bedreiging of verstoring door de werkzaamheden zouden kunnen ondergaan en of hierbij sprake is van '*wezenlijke invloed*' (LNV 2005; DLG 2006) dan wel de mogelijke bedreiging van de '*gunstige staat van instandhouding*' (zie § 3.3);
- voorgenomen maatregelen om bedreiging of verstoring van individuele planten en/of dieren van tabel 2 en/of 3 AMvB strikt te voorkomen en van soorten van tabel 1 AMvB zoveel als redelijkerwijs mogelijk te voorkomen.

De wet onderscheidt in dat beschermingskader verschillende 'belangen' waaraan ook verschillende beschermingsvoorwaarden zijn verbonden (§ 4.3): het onderhavige project valt onder het belang '*ruimtelijke ingrepen en ontwikkelingen*' (LNV 2005).

Om nader vast te kunnen stellen in hoeverre en op welke wijze in dit project ál of géén natuurschade zou kunnen ontstaan, vergt nader onderzoek (zie hoofdstukken 2 en 3).

1.2 Aanpak onderzoek

Strekking van het onderzoek

Deze natuurinventarisatie is gericht op de *directe verstorende en/of bedreigende effecten* van maatregelen en/of werkzaamheden op flora en fauna. Daartoe wordt de aanwezige flora en fauna in het plangebied geïnventariseerd door middel van literatuurstudie en veldinventarisaties.

De inventarisatiegegevens dienen voor het nader bepalen van de natuurschade: de eventuele effecten van de voorgenomen werkzaamheden op (beschermd, ontheffingsplichtige) soorten flora en fauna (zie § 5.1).

De resultaten van de inventarisaties worden vastgelegd in de onderhavige Natuurtoets. Daarmee wordt die constatering met onderbouwing vastgelegd als aantoonbaar bewijs bij eventuele controle op naleving van de Ff-wet, óók voor de situatie waarin er géén ontheffingsplichtige soorten in het geding zijn (soorten uit tabel 2 en/of 3 AMvB, zie § 4.2).

Op basis van de met de inventarisatie vastgestelde, mogelijke effecten van de werkzaamheden op flora en fauna wordt advies uitgebracht over de uitvoeringsvorm en/of de wijze van uitvoeren. Dit advies is gericht op het *strikt* vermijden van natuurschade ten aanzien van *ontheffingsplichtige* soorten of individuen, dan wel het *zoveel als redelijkerwijs mogelijk* beperken van natuurschade ten aanzien van overige soorten (mitigerende maatregelen, zie § 5.2).

Indien compenserende maatregelen nodig blijken vallen uitgewerkte voorstellen daartoe buiten dit onderzoekskader.

Onderzoeksplan

1. Als eerste vindt beoordeling plaats van terreinkenmerken, de daarmee samenhangende biotoop en de ecologische betekenis van de locatie ten opzichte van zijn omgeving. Deze beoordeling is gericht op potentieel te verwachten beschermd,

met name ontheffingsplichtige, soorten flora en fauna (zie ook § 4.2). De beoordeling vindt plaats door middel van een algemene verkenning van de situatie, de locatie en de verspreiding van soorten en richt zich op de natuurwaarden van het primaire onderzoeksgebied en de directe omgeving (invloedsfeer van te verrichten werkzaamheden).

2. Vervolgens wordt de beoordeling getoetst aan reeds bekende biogeografische informatie uit verspreidingsatlassen en overige literatuur, aan indicaties van Het Natuurloket en aan andere beschikbare onderzoeken. Die informatie is echter veelal zeer incompleet (zie ook § 1.3).
3. Op grond van het voorgaande wordt bepaald voor welke soortgroepen nadere veldinventarisaties gewenst zijn die in het daartoe meest effectieve deel van het seizoen moeten worden verricht (zie tabel 1).

Tabel 1: inventarisatieperioden

Inventarisatieperiode:	mrt.	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec. t/m febr.
vissen.....	xxxx	xxxx	xxxx	yyyy	yyyy	yyyy	xxxx	xxxx	xxxx	x-----x
amfibieën, reptielen.....	. . . x	xxxx	xxxx	xxvv	vvvv	vvv	niet	niet	niet	niet
zoogdieren (grondgebonden)	. xxx	oooo	oooo	oooo	oooo	oooo	ooxx	xxxx	xxxx	x-----x
vleermuizen.....	niet	zzzz	zzzz	zzzz	zzzz	obbb	bbbb	bboo	ooww	w----w
broedvogels.....	. . xx	xxxx	xxxx	xxxx	x . .	niet	niet	niet	niet	w----w
vlinders, libellen.....	niet	niet	xxxx	xxxx	xxxx	xxxx	niet	niet	niet	niet
vaatplanten.....	niet	niet	xxxx	xxxx	xxxx	xxxx	niet	niet	niet	niet
<i>x = optimale periode voor alle soorten</i> <i>v = aanvullende periode voor Rugstreeppad, groene kikkers en salamanders (echter voor uitsluiting geen juist moment)</i> <i>y = minder optimale periode (indien te hoge temperaturen)</i> <i>o = ongeschikte periode</i> <i>niet = periode waarin adequaat onderzoek niet uitvoerbaar is</i>						<i>z = periode onderzoek naar vaste zomerverblijven en foerageerplaatsen vleermuizen</i> <i>b = onderzoek naar baltsroep- en paarplaatsen vleermuizen</i> <i>w = onderzoek naar vaste winterverblijven vleermuizen en standvogels</i>				

Veldinventarisatie omvat voor de verschillende soortgroepen veelal meerdere en, afhankelijk van de soorten ook *in verschillende perioden*, af te leggen veldbezoeken in de meest optimale inventarisatieperioden. Daartoe wordt gebruik gemaakt van de gebruikelijke bezoekfrequenties, bezoekmomenten en tijdsspannen, alles passend in door de overheid onderschreven onderzoeksmethoden (o.m. Bergers 1997; van Dijk 2004; Groenveld 2001).

4. De met literatuuronderzoek, veldverkenning en veldinventarisatie(s) te verzamelen en te toetsen informatie wordt aangewend om inzichtelijk te maken:
  - welke beschermde planten en dieren er in het onderzoeksgebied voorkomen of met grote waarschijnlijkheid kunnen worden verwacht (hoofdstukken 2 en 3);
  - voor welke soorten een ontheffingsaanvraag nodig is (hoofdstuk 3 en § 5.1);
  - met welke (mitigerende en/of preventieve) maatregelen de natuurschade in de vorm van directe effecten, kan worden voorkómen (§ 5.2; verklaring begrippen, zie lijst gebruikte termen).

Opzet rapportage

In beginsel wordt in de rapportage aan *alle* mogelijke soortgroepen van (beschermde) organismen aandacht geschonken: voor sommige niet méér dan slechts het aangeven waarom daarvan géén beschermde soorten op de locatie worden verwacht, dan wel

waarom sommige soorten *niet* worden bedreigd of verstoord. Hiermee wordt aangetoond en onderbouwd op welke gronden is vastgesteld met welke beschermde soorten rekening moet worden gehouden.

Naar aanleiding van de aanpak zoals beschreven in het onderzoeksplan, worden in hoofdstuk 2 de bevindingen uit het literatuuronderzoek en toetsing aan de biotoop, per soortgroep in een aparte paragraaf aangegeven. Daar wordt per soortgroep ook aangegeven in hoeverre oudere gegevens beschikbaar zijn. Bovendien wordt onderbouwd welk veldonderzoek in ieder geval nodig wordt geacht, waartoe de onderzoeksmethode is beschreven in Bijlage 1. Van de terreinkenmerken en biotoopbeoordeling zijn de bevindingen weergegeven in § 1.4.

In hoofdstuk 3 worden de bevindingen van de veldinventarisaties weergegeven en wordt ook nader ingegaan op de soorten die beschermd zijn, een ontheffingsplichtige status hebben (zie § 4.2) *en bovendien*:

- bij ons veldonderzoek daadwerkelijk zijn aangetroffen, of,
- bij recente waarnemingen zijn aangetroffen (bestaande gegevens), of,
- in deze biotoop gezien verspreidingsgegevens, zeker (kunnen) worden verwacht.

In dit hoofdstuk worden voorts conclusies getrokken met betrekking tot mogelijke noodzaak tot nader onderzoek van ecologische relaties. Bovendien wordt ingegaan op de te verwachten juridisch zwaarder beschermde soorten (tabel 2 en 3 AMvB) en de gunstige staat van instandhouding daarvan.

Tevens wordt in hoofdstuk 3 aangegeven welke, mogelijk in de regio voorkomende, ontheffingsplichtige soorten hier *met zekerheid niét* behoeven te worden verwacht.

In hoofdstuk 4 wordt een toelichting gegeven op de relevante regelgeving, te weten Flora- en faunawet en eventueel geldend provinciaal soortenbeleid.

In het laatste hoofdstuk (5) wordt ingegaan op de natuurschade en worden maatregelen geadviseerd om deze natuurschade tegen te gaan dan wel te voorkomen.

Dit hoofdstuk wordt beëindigd met een eindconclusie waarin de voor de initiatiefnemer relevante conclusies beknopt op een rij worden gezet.

1.3 Gegevensbronnen

Onderzoeksdoel

Deze natuurinventarisatie richt zich op de Flora- en faunawet en de daarin geregelde 'soortbescherming'. De toets aan de Ff-wet richt zich daarbij met nadruk op soorten die volgens de Flora- en faunawet beschermd en tevens ontheffingsplichtig zijn.

Belangrijke gegevensbronnen

Voor globale toetsing aan de soortbescherming bestaan twee belangrijke literatuurbronnen: Het Natuurloket en verspreidingsatlassen.

Daarnaast zijn er ook (recentere) verspreidingsgegevens beschikbaar uit andere bronnen (zie geraadpleegde literatuur).

Het Natuurloket geeft gegevens per kilometerhok (1x1 km) met daarbij aangegeven het niveau van onderzoek voor een soortgroep inclusief aantallen aangetroffen soorten

met beschermingsstatus, zonder echter de soorten expliciet te noemen: die soortgegevens kunnen, indien gewenst, worden aangekocht waarvan de eventuele aanbeveling in de afweging en het advies van deze toets wordt meegenomen.

Verspreidingsgegevens bieden informatie per uurhok (5x5 km) wat een indicatie geeft in welke delen/ landschappen/ biotopen van Nederland bepaalde soorten zich hebben gevestigd, zonder daarbij de preciese locatie aan te geven.

Beide bronnen bieden een relatief beperkt onderzoeksniveau. De informatie is gebaseerd op waarneming binnen de betreffende kilometerhokken (Het Natuurloket) of zelfs het uurhok (verspreidingsgegevens). Het onderzoeksgebied beslaat daarbij slechts een beperkt deel van de betreffende *kilometerhokken* en vormt van het betreffende *uurhok* een *zeer* klein deel.

De informatie van Het Natuurloket en verspreidingsgegevens zijn bovendien weinig precies omdat die slechts is gebaseerd op steekproeven: indien in een hok de soort niet als aanwezig staat vermeld is dat veelal omdat in dat hok naar die soort(groep) nog geen onderzoek heeft plaatsgevonden. Er worden bij veldinventarisaties in de praktijk dan ook op veel onderzoekslocaties soorten aangetroffen die nog nergens voor die regio staan geregistreerd.

Biotoopbeoordeling als onderdeel van de verkenning speelt dan ook een belangrijke rol om in te schatten welke soorten kunnen worden verwacht. Naar aanleiding van die beoordeling wordt met veldinventarisatie van met name de ontheffingsplichtige soorten gecontroleerd of een soort aanwezig is of waarschijnlijk niet.

Veldonderzoek en aanwezigheid

Veldonderzoek heeft, met name met betrekking tot schaars voorkomende dieren, altijd te maken met onvoorspelbaarheid: *absolute* uitsluiting dat een bepaalde bijzondere soort voor zou komen is veelal *niet* mogelijk.

Bovendien zijn er nog veel lacunes in de gedragkennis, zoals thans blijkt met betrekking tot het voortplantingsseizoen van Rugstreeppad, wisselende seizoenshabitats bij vissen of locatiegebruik door vleermuizen.

Beschikbare gegevens en noodzaak tot inventarisatie

Uit de gegevens van de databank van Het Natuurloket blijkt dat van het betreffende kilometerhok beperkt gegevens beschikbaar zijn, doch het gegevensniveau van aangrenzende kilometerhokken biedt een betere indicatie.

In samenhang blijken van zoogdieren, broedvogels en reptielen vrijwel geen gegevens beschikbaar doch van alle overige soorten zodanige gegevens dat dit een redelijk beeld biedt. Voor aanvulling van dat beeld moet worden teruggevallen op verspreidingsgegevens (zie hoofdstuk 2).

In samenhang met een biotoopbeoordeling (§ 1.4) wordt op basis daarvan onderbouwd of daarvan wél of géén ontheffingsplichtige soorten zijn te verwachten.

Om vast te stellen welke ontheffingsplichtige soorten in het onderzoeksgebied *werkelijk* voorkomen dan wel kunnen worden uitgesloten, vergt nadere veldinventarisatie (zie hoofdstuk 3). Daarbij wordt in geval van ontheffingsplichtige soorten (tabel 2 en 3 AMvB), ten behoeve van de ontheffingsaanvraag tevens de hoedanigheid vastgesteld waarin de soort voorkomt. Voorts wordt, voor zover van belang, een indicatie gegeven van de omvang van de populatie dan wel van de ruimtelijke verspreiding van de aanwezigheid: deze informatie wordt vereist voor de ontheffingsaanvraag.

1.4 Inventarisatie terreinkenmerken en biotoopbeoordeling

Terreinkenmerken

Het onderzoeksgebied bestaat uit een opgeschoond zandterrein met deels opslag van hopen met de afgeschoven maaiveldzode (zie foto's 1 en 2). Het terrein wordt (deels) nauw omsloten door houtopstanden terwijl het thans deels wordt gebruikt als (tijdelijk) parkeerterrein (foto 3). Aan de noordzijde wordt het begrensd door reeds gerealiseerde nieuwbouw en aan de oostzijde door de spoorlijn met rangeerterrein (foto 4).

Foto 1: bouwterrein omringd met bosopstanden

Foto 2: opslag afgeschoven maaiveldzode

Foto 3: gebruik als parkeerterrein

Foto 4: links begrenzing aansluitend nieuwbouwperceel, achtergrond de spoorlijn met loodsen op het rangeerterrein (overzijdespoor)

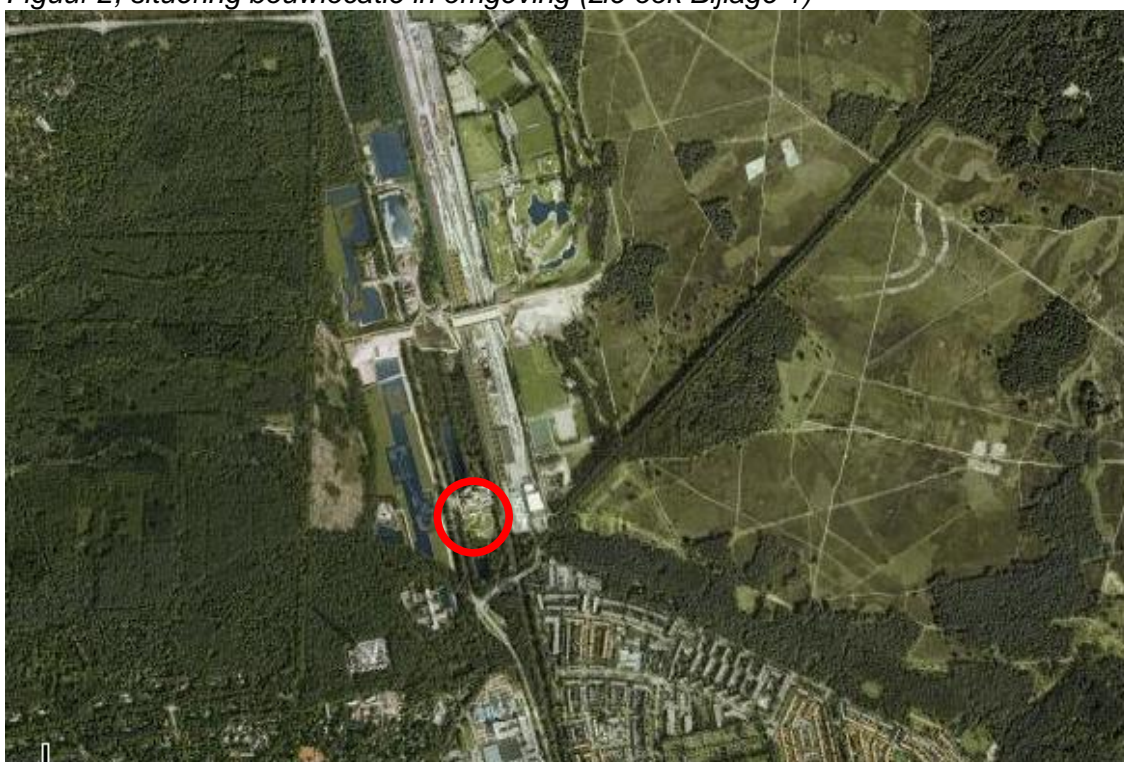
Biotoopbeoordeling en ecologische context

De locatie is gesitueerd in de groene corridor tussen Hilversum en Bussum net buiten de noordrand van de bebouwde kom van Hilversum. Het maakt onderdeel uit van de zogenaamde 'Zanderij', een smalle in het verleden afgegraven strook waar de Naarderweg en de spoorlijn met rangeerterrein lopen en waarin direct westelijk van de bouwlocatie een strook is ingericht als waterrijk natuurterrein (zie ook Bijlage 1).

De groene corridor bestaat verder uit natuurterreinen met bos (o.m. Spanderswoud) en heide (Bussumer-/ Westerheide). Om de natuurterreinen westelijk en oostelijk van de Zanderij met elkaar te verbinden is op 500 meter noordelijk van de bouwlocatie recent een ecoduct gebouwd.

Daarmee ligt de bouwlocatie, alhoewel zeer nabij de rand van de bebouwde kom en tussen spoorlijn en provinciale weg, in een natuurrijke context. Ook al bestaat het plangebied zelf thans uit kaal terrein (zand en opslaghopen van de maaiveldzode), zijn er in de directe omgeving diverse faunasoorten te verwachten die van de aanwezige situatie in het plangebied gebruik kunnen maken als onderdeel van hun specifieke type leefgebied, of als passagezone tussen de verschillende natuurterreinen.

Figuur 2, situering bouwlocatie in omgeving (zie ook Bijlage 1)

Werkzaamheden en natuurschade

Het verwijderen van de opslaghopen en verder bouwrijp maken van het plangebied kunnen natuurschade aan de van deze terreinomstandigheden gebruik makende fauna veroorzaken, waarbij er van wordt uitgegaan dat van de omsluitende houtopstanden géén delen meer worden gekapt. Desalniettemin kan het terrein in die omstandigheden worden gebruikt door onder meer ontheffingsplichtige soorten zoals amfibieën, reptielen, zoogdieren maar ook vleermuizen.

Ontheffingsplichtige soorten vergen *vooraf* het verkrijgen van een ontheffing. Aan die ontheffing worden voorwaarden gekoppeld welke ook in de uitvoering dienen te worden geïntegreerd, dan wel ter preventie *voorafgaand daaraan* dienen te worden uitgevoerd. Om nader vast te kunnen stellen in hoeverre en op welke wijze natuurschade in dit project kan ontstaan, vergt nader onderzoek (zie hoofdstukken 2 en 3).

-----

2 LITERATUURONDERZOEK EN TOETSING

Het onderzoek dat in dit hoofdstuk per soortgroep wordt weergegeven betreft de toetsing van reeds bestaande inventarisatie- en verspreidingsgegevens aan de biotoopbeoordeling en aan de te verrichten werkzaamheden, op grond waarvan wordt vastgesteld of eventueel nadere veldinventarisatie gewenst is.

2.1 Vissen, amfibieën en reptielen

Beschikbare gegevens en biotoopbeoordeling

Uit de databank van Het Natuurloket blijkt dat van deze omgeving voor deze groepen beperkt onderzoeksgegevens beschikbaar zijn.

Vissen

Deze groep is niet van toepassing omdat er géén open water bij het plangebied is betrokken.

Amfibieën

Uit verspreidingsgegevens blijkt dat in dit uurhok niet alleen de beschermde doch algemeen voorkomende soorten als Gewone pad, Bruine kikker, Groene kikkers en Kleine watersalamander te kunnen worden verwacht, maar tevens de ontheffingsplichtige soorten Alpenwatersalamander, Kamsalamander, Rugstreeppad, Heikikker en Poelkikker (Bergmans 1986; Creemers 1996; Ravon 27/07). Hiervan zijn er tenminste twee bij Het Natuurloket geregistreerd.

Van deze soorten vergen de genoemde salamanders, Poelkikker en Heikikker ook permanent open water in hun directe leefomgeving, wat echter voor Rugstreeppad niet nodig is: deze maakt ook graag gebruik van droge zandige terreinen waarmee het plangebied in principe geschikt is als land- en overwinteringsbiotoop (zie ook Musters 1992; Nöllert 2001; Provincie Noord-Holland 2002; van Rijsewijk 2006; Stumpel 2006).

Reptielen

Uit verspreidingsgegevens blijkt dat in dit uurhok soorten als Hazelworm, Zandhagedis, Levendbarende hagedis en Ringslang kunnen worden verwacht (Ravon 27/07), waarvan er ook tenminste één in het kilometerhok is geregistreerd bij een slecht onderzoeksniveau.

Ringslang vergt echter permanent open water en moerasterrein als onderdeel van zijn directe leefomgeving, zodat deze soort voor het plangebied kan worden uitgesloten. Ook levendbarende hagedis vergt minder 'droge' omstandigheden, echter van de overige twee soorten kan worden verwacht dat ze wellicht van het terrein gebruik maken (Bergmans 1986; Provincie Noord-Holland 2002).

Conclusie vissen, amfibieën en reptielen

* Op de onderzoekslocatie kunnen, gezien de literatuurgegevens en biotoopbeoordeling, naast beschermde soorten die onder de landelijke vrijstelling vallen, wellicht ook ontheffingsplichtige soorten worden verwacht, te weten Rugstreeppad, Hazelworm en Zandhagedis. Deze op grond van de beschikbare gegevens te

verwachten beschermde soorten in het onderhavige onderzoeksgebied zijn weergegeven in tabel 2 (blz. 13). Deze vergen nadere veldinventarisatie.

2.2 Zoogdieren

Beschikbare gegevens en biotoopbeoordeling

Uit de databank van Het Natuurloket blijkt dat zoogdieren in het betreffende kilometerhok zeer beperkt zijn onderzocht, waarbij toch 5 ontheffingsplichtige soorten zijn geregistreerd waarvan tenminste 3 van de Habitatrichtlijn. Dit betreft ongetwijfeld enkele vleermuizen. Verspreidingsgegevens bieden daarover de volgende inzichten:

Grondgebonden zoogdieren

Grondgebonden zoogdiersoorten die van het betreffende uurhok bekend zijn (5x5 km) betreffen: Egel, Bosspitsmuis, Tweekleurige bosspitsmuis, Dwergspitsmuis, Huisspitsmuis, Mol, Vos, Hermelijn, Wezel, Bunzing, Eekhoorn, Das, Ree, Rosse woelmuis, Bosmuis, Bruine rat, Huismuis, Haas en Konijn (Broekhuizen 1992; zie ook Dijkstra 1997; Bergers 1997 en 1998; Schenkveld 2007), waaronder twee ontheffingsplichtige soorten.

Van deze hele lijst zullen een aantal soorten vanwege de terreincondities bij voorbaat geen gebruik maken van het plangebied doch kan mogelijk de Das als ontheffingsplichtige soort in het terrein een burcht graven.

Vleermuizen

Uit de verspreidingsatlas is in de regio binnen het uurhok waarvan het onderzoeksgebied deel uit maakt, het voorkomen van 5 soorten vleermuizen bekend: Watervleermuis, Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis, Rosse vleermuis, Laatvlieger en Gewone grootoorvleermuis (Limpens 1997, zie ook Schenkveld 2007).

Aangezien op het bouwterrein zelf geen bebouwing of bomen (meer) aanwezig zijn, zullen vaste zomer-, paar- en winterverblijven geheel niet aan de orde zijn.

Al deze soorten kunnen vorts gebruik maken van de locatie als foerageergebied en mogelijk de randen van houtopstanden als vaste vliegrouete (zie ook Kapteyn 1995): echter de terreincondities zijn zodanig dat er geheel géén verblijfplaatsen kunnen worden verstoord (geen gebouwen en bomen op het terrein) en met de werkzaamheden ook vliegroutes niet wezenlijk kunnen worden verstoord (omzomende houtopstanden blijven gehandhaafd). Voor het foerageren biedt de wijde omgeving zeer grote alternatieve mogelijkheden.

Conclusie zoogdieren

- * Op de onderzoekslocatie worden, gezien literatuurgegevens en biotoopbeoordeling, beschermde grondgebonden soorten verwacht die vrijwel alle onder de algemene landelijke vrijstelling vallen (zie § 4.2). Slechts de das kan als ontheffingsplichtige soort mogelijk van het terrein gebruik maken, wat een veldcontrole op een mogelijke dassenburcht vergt. Nadere veldinventarisatie van *grondgebonden* zoogdieren is echter niet noodzakelijk.
- * Gezien de gegevens en terreincondities is, ondanks aanwezigheid in de wijde omgeving (Schenkveld 2007), wellicht enig marginaal gebruik van het terrein door

vleermuizen te verwachten doch dit zal door de werkzaamheden geen wezenlijk versturende invloed ondervinden: ook deze groep vergt derhalve géén nadere veldinventarisatie.

De op grond van de beschikbare gegevens te verwachten beschermde soorten in het onderhavige plangebied zijn weergegeven in tabel 2 (blz. 13).

2.3 Vogels

Beschikbare gegevens

Ongetwijfeld zullen er vele en verschillende soorten broedende vogels in deze omgeving worden aangetroffen (Hustings 2002) waaronder ook soorten van de Rode Lijst (LNV 2004; Vogelbescherming 2005).

Gezien de afwezigheid van begroeiing op het terrein zelf zijn slechts broedende vogels te verwachten in de omringende houtopstanden, direct langs de terreingrenzen.

Hier zijn voorts holtenbroedende standvogels vanwege het ontbreken van bomen, niet aan de orde.

Broedende vogels mogen *onder géén enkele conditie* in hun territorium- en broed-activiteiten worden verstoord (zie § 4.2). Daartoe moeten bij werkzaamheden tijdens het broedseizoen, afdoende beschermingsvoorwaarden in acht worden genomen om verstoring van broedgevallen te voorkomen (mitigerende maatregelen, zie § 5.2). Onder die voorwaarden is op deze locatie echter voor de broedvogelsoorten in het kader van deze Natuurtoets géén veldinventarisatie vereist.

Conclusie broedvogels

De onderzoekslocatie kent slechts langs de terreingrenzen omstandigheden waarvan zeker diverse broedvogels gebruik zullen maken (zie ook § 1.4).

Werkzaamheden die verstorend of zelfs bedreigend kunnen zijn voor broedende vogels dienen in beginsel buiten het broedseizoen plaats te vinden (zie verder §§ 4.2 en 5.2).

2.4 Vaatplanten en andere vegetatieve soorten

Beschikbare gegevens en biotoopbeoordeling

Vaatplanten

Ook al zijn in de databank van Het Natuurloket enkele beschermde plantensoorten en vele soorten van de Rode Lijst geregistreerd, zijn de terreincondities zodanig dat er binnen de invloedssfeer van werkzaamheden géén bijzondere planten meer zijn te verwachten (zie ook Weeda 1988; Kreutz 2000; v.d. Meijden 2000).

Korstmossen en paddenstoelen

Van deze soortgroepen zijn in Nederland thans géén soorten beschermd: er zijn echter wel lange Rode Lijsten (LNV 2004).

Gezien de terreincondities op de onderzoekslocatie zijn er ook géén bijzondere soorten te verwachten (Korstmossen: Aptroot 1998; van Herk 2004; paddenstoelen: Nauta 1995; Gerhardt 1997/1999).

Mossen

Hiervan zijn in Nederland slechts 5 soorten wettelijk beschermd. Deze komen echter deels *niet* (meer) in Nederland voor of zijn erg zeldzaam, komen alle slechts in zeer specifieke natuurlijke biotopen voor en worden op deze locatie *geheel niet* verwacht (zie ook Dort 2002).

Conclusie vegetatieve soorten

Van deze groepen zijn er onder de heersende terreincondities géén bijzondere te verwachten zodat dit ook géén nadere veldinventarisatie vergt.

2.5 Ongewervelde soorten

Beschikbare gegevens

Bij ongewervelden moet men denken aan vlinders, libellen, sprinkhanen en 'overige ongewervelden' zoals mieren, kevers (land en water), kreeftachtigen, weekdieren e.d. Deze groepen kennen eveneens beschermde soorten terwijl voor sommige soorten ook een ontheffingsplicht geldt.

Alhoewel in de databank van Het Natuurloket aanwezigheid van één ontheffingsplichtige vlindersoort in deze omgeving is geregistreerd bieden de terreincondities geheel géén aanleiding om enige beschermde soorten uit deze groepen te verwachten (libellen: Dijkstra 2002; dagvlinders: Bink 1992; Bos 2006; sprinkhanen: Odé 1997; Kleukers 2004; mieren: Peeters 2004).

Conclusie ongewervelden

Op de onderzoekslocatie zijn er géén ontheffingsplichtige ongewervelde soorten te verwachten zodat ook géén nadere veldinventarisatie nodig is.

-----

3 NADERE VELDINVENTARISATIE

3.1 Conclusie literatuurstudie t.b.v. veldinventarisatie

Uit hoofdstuk 2 blijkt dat er van het plangebied met omgeving slechts beperkt inventarisatiegegevens beschikbaar zijn doch dat aangrenzende hokken, aangevuld met verspreidingsgegevens, een goede indicatie bieden,.

Daaruit blijkt dat er mogelijk beschermde soorten zijn te verwachten van amfibieën, reptielen, grondgebonden zoogdieren, vleermuizen en broedvogels (zie tabel 2 blz. 13).

Algemene broedvogels behoeven in dit kader geen nadere veldinventarisatie: deze zijn reeds gebonden aan strikte regelgeving in het kader van de Ff-wet (gedragscode broedvogels, zie Vogelbescherming 2004).

Nadere veldinventarisatie gewenst:

Met betrekking tot soorten welke in het kader van de Ff-wet zijn vermeld op tabel 2 of 3 AMvB en welke mogelijk versterking of bedreiging door de werkzaamheden zouden kunnen ondergaan, moet (wellicht) worden gedacht aan:

* Rugstreepad en reptielen;

* controle op eventuele aanwezigheid van een dassenburcht.

Methode veldinventarisatie reptielen en Rugstreepad

Hiertoe bestaat het veldonderzoek uit het uitleggen van specifieke 'schuilplaten' waaronder dergelijke dieren zich graag verschuilen (in de zomerperiode). Deze platen worden dan op een aantal verschillende dagen gecontroleerd op zich eronder verschuilende dieren.

3.2 Voorlopige bevindingen veldinventarisatie

Inventarisatie zal plaatsvinden in het daarvoor bij uitstek geschikte voortplantingsseizoen (zie tabel 1 blz.3), in de periode van de maanden april t/m september 2008.

De met veldinventarisatie aangetroffen en volgens verspreidingsgegevens en biotoop te verwachten beschermde of bijzondere soorten zijn met hun status weergegeven in tabel 2 (volgende bladzijde).

(nader uitwerken n.a.v. inventarisatiebevindingen gedurende het onderzoeksseizoen)

Ecologische terreinverkenning

Een eerste ecologische terreinverkenning in begin maart 2008 heeft uitgewezen dat er géén sporen van aanwezigheid van een dassenburcht in het plangebied aanwezig zijn.

3.3 Voorlopige conclusies natuuronderzoek

Resultaten literatuur- en veldonderzoek

(nader uitwerken n.a.v. inventarisatiebevindingen)

Tabel 2: mogelijk op de locatie aan te treffen, door de Ff-wet beschermde soorten

1	2	3	4	5	6	7	8
Beschermde soorten	GT 2008	gedrags Indicatie	eerder aangetr.	verst. kans	HR/ Bijl.	RL	art. 75 AMvB Ff-wet bij 'ruimtelijke ontwikkel.'
AMFIBIEËN							
Gewone pad	n.v.t.	V, L	Uu 2006	A	Nee	Nee	Alg. Vrijstell./ zorgplicht
Bruine kikker	n.v.t.	V, L	Uu 2006	A	V	Nee	Alg. Vrijstell./ zorgplicht
Rugstreeppad	??	??	Uu 2006	??	IV	Nee	tabel 3 ontheffingsplicht
REPTIELEN							
Hazelworm	??	??	Uu 2006	??	Nee	Kw	tabel 3 ontheffingsplicht
Zandhagedis	??	??	Uu 2006	??	IV	Kw	tabel 3 ontheffingsplicht
GRONDGEBONDEN ZOOGDIEREN							
Egel, Bosspitsmuis, Huisspitsmuis	n.v.t.	L	Uu 1992	A	Nee	Nee	Alg. Vrijstell./ zorgplicht
Vos, Wezel, Hermelijn, Bunzing	n.v.t.	L	Uu 1992	C	Nee	Nee	Alg. Vrijstell./ zorgplicht
Eekhoorn	niet van toepassing, geen geschikte habitat binnen de plangrenzen aanwezig						
Das	niet van toepassing, geen sporen van aangetroffen						
Mol, Bosmuis, Huismuis, Konijn	n.v.t.	L	Uu 1992	B	Nee	Nee	Alg. Vrijstell./ zorgplicht
VLEERMUIZEN							
Watervleermuis	n.v.t.	Vvl, F	Uu 1997	n.v.t. - geen verstoring te verwachten			
Gewone dwergvleermuis	n.v.t.	Vvl, F	Uu 1997	n.v.t. - geen verstoring te verwachten			
Ruige dwergvleermuis	n.v.t.	Vvl, F	Uu 1997	n.v.t. - geen verstoring te verwachten			
Rosse vleermuis	n.v.t.	Vvl, F	Uu 1997	n.v.t. - geen verstoring te verwachten			
Laatvlieger	n.v.t.	Vvl, F	Uu 1997	n.v.t. - geen verstoring te verwachten			
Gewone grootoorvleermuis	n.v.t.	Vvl, F	Uu 1997	n.v.t. - geen verstoring te verwachten			
VOGELS							
broedvogels in bomen en struiken	n.v.t.	V, L	Uu 2002	A	-	-	broedverstoring verboden
VEGETATIEVE SOORTEN							
niet van toepassing, geen geschikte habitat binnen de plangrenzen aanwezig							
ONGEWERVELDEN							
niet van toepassing, geen geschikte habitat binnen de plangrenzen aanwezig							
VERKLARING bij tabel 2							
?? nog nader te onderzoeken							
Kolom 2 op terrein aangetroffen bij veldinventarisatie door GroenTeam in 2008 n.v.t. = geen veldinventarisatie uitgevoerd							
Kolom 3 gedragsindicatie: de functie die voor de betreffende soort <i>mogelijk</i> in het geding is; V = voortplantingsgebied Vvl = vaste vliegroute ZV = zomerverblijf PV = paarverblijf F = (vaste) foerageerlocatie VT = vaste trekroute WV = winterverblijf IW = incidentele waarneming							
Kolom 4 eerder aantreffen, gegevens van derden Uu = in betreffende uurhok (= 5 x 5 km, verspreidingsgegevens)							
Kolom 5 A = bij aanwezigheid, verstoringkans aanzienlijk B = bij aanwezigheid, verstoring kansrijk C = gezien de werkzaamheden slechts geringe kans op verstoring D = gezien de situatie géén kans op significante verstoring							
Kolom 6 opgenomen in Habitatrichtlijn (met Bijlagennummer)							
Kolom 7 staat op vigerende Rode Lijst (LNV 2004); Kw = kwetsbaar							
Kolom 8 beginsel m.b.t. regelgeving volgens art. 75 AMvB van de Flora- en faunawet, waaronder 'zorgplicht' (LNV 2005);							

Gunstige staat van instandhouding en art. 19 W.R.O.

Ontheffingsplichtige soorten

Van de genoemde ontheffingsplichtige soorten (mogelijk slechts een amfibie en/of reptielen) kan de *locale* gunstige staat van instandhouding bij verstoring of bedreiging in het geding zijn: dit vergt per situatie toetsing aan nadere inventarisatiebevindingen.

De condities waaronder, gezien de aanwezige biotoop, de betreffende ontheffingsplichtige soorten in het bestemmingsplangebied aanwezig *kunnen* zijn worden echter, met inachtneming van de juiste nader uit te werken maatregelen, *niet* zodanig geacht dat met ruimtelijke ingrepen de algemene gunstige staat van instandhouding in gevaar

zou kunnen komen. *Er bestaat daarmee ook geen enkele twijfel dat ontheffing in het kader van de Flora- en Faunawet zal kunnen worden verstrekt.*

Niet-ontheffingsplichtige soorten

Van soorten die op de landelijke vrijstellingslijst zijn geplaatst (Staatsblad 2004/501) is de gunstige staat van instandhouding gehéél niét in het geding.

(nader aanvullen/ uitwerken n.a.v. inventarisatiebevindingen)

3.4 Beschrijving eigenschappen beleidsrelevante soorten

Het doel van deze soortbeschrijvingen is om van de in deze omgeving (mogelijk) voorkomende ontheffingsplichtige soorten (tabel 2 en 3 AMvB, zie § 4.2) de leefkenmerken aan te geven op basis waarvan wordt beoordeeld in hoeverre er door de werkzaamheden al of geen natuurschade kan ontstaan.

Voor broedvogels, vallend onder tabel 2 AMvB, wordt daartoe verwezen naar de betreffende gedragscode (Vogelbescherming 2004, zie ook § 4.2).

(nader uitwerken n.a.v. inventarisatiebevindingen)

-----

4 RELEVANTE REGELGEVING

4.1 Inleiding

De regelgeving met betrekking tot natuur kent twee typen bescherming: 'soortbescherming' en 'gebiedsbescherming'.

De Flora- en faunawet (Ff-wet) is geheel gericht op soortbescherming, dat wil zeggen bescherming van afzonderlijke soorten planten en dieren.

Bovendien is deze wet gericht op de intrinsieke waarde van het dier, wat onder meer wil zeggen dat de bescherming eveneens is gericht op elk individueel dier.

Gebiedsbescherming is vastgelegd in de Natuurbeschermingswet (Nb-wet 1998). Die is gericht op specifieke aspecten van specifiek aangewezen gebieden, zoals speciale beschermingszones in het kader van de Vogel- of Habitatrichtlijn (resp. REG 1979 en REG 1992/1997). Deze staat *naást* de Ff-wet: de regels van wetten sluiten elkaar dus niet uit doch vullen elkaar aan.

Daarnaast hebben ook provinciale besturen een 'eigen' natuurbeleid, in aanvulling op de wetgeving. Daarin kan ook een onderscheid worden gemaakt in gebieds- en soortbescherming: de gebiedsbescherming wordt geregeld via het Streekplan terwijl de soortbescherming via andere wegen in de ruimtelijke ordening kan worden geregeld.

4.2 Verbodsbepalingen Flora- en faunawet

Met betrekking tot aanwezige en te verwachten, door de Flora- en faunawet beschermde soorten in het onderhavige projectgebied gelden de volgende algemene verbodsbepalingen:

Artikel 8 Ff-wet

Het is verboden planten, behorende tot een beschermd inheemse plantensoort, ... te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Artikel 9 Ff-wet

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermd inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

N.B. hieronder valt ook het 'per ongeluk' doden zonder afdoende voorzorgen te hebben genomen;

N.B. het vangen van dieren vanwege onderzoek of het preventief wegvangen van dieren en ontwikkelingsstadia daarvan dient te geschieden door een 'ter zake deskundige' die daarvoor een eigen ontheffing dient aan te vragen: dit valt onder artikel 13 en daarmee ook niet onder de Gedragscode.

Artikel 10 Ff-wet

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.

N.B. hiermee wordt bedoeld het verontrusten met de intentie de soort te verstoren zonder het nemen van maatregelen om het verontrusten te voorkomen, dan wel het bouwrijpmaken van een terrein (of slopen van een gebouw) juist op het moment dat vogels zich er aan het vestigen zijn om te gaan broeden, of het slopen van bebouwing tijdens kwetsbare perioden van vleermuizen in hun verblijfplaats: voor dergelijk 'opzettelijk' verontrusten wordt in dit kader van art. 75C géén ontheffing verleend.

Artikel 11 Ff-wet

Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

N.B. 'Vaste verblijfplaatsen':

Met betrekking tot vleermuizen dienen naast jaarlijks in gebruik zijnde vaste zomer-verblijven (kolonies), paarplaatsen en winterverblijven, ook structureel gebruikte, vaste vlieg- en trekroutes te worden geïnterpreteerd als 'vaste verblijfplaatsen' zoals bedoeld in art. 11 (DLG 2006/ zie tevens voetnoot aanvraagformulier). Echter ook vaste foerageerplaatsen kunnen hieronder vallen, afhankelijk van de plaatselijke condities en verbanden.

Met betrekking tot vogels worden hier met name vaste nestel- en schuilplaatsen bedoeld van holtenbenuttende standvogels zoals (onder meer) van spechten, Bosuil, maar ook nesten van in bomen broedende roofvogels en Ransuil en tevens van soorten met vaste verblijfplaatsen/ nesten in/op/aan gebouwen zoals valken, sommige uilen, zwaluwen (ook Gierzwaluw !), mussen en Ooievaar en van een soort als IJsvogel welke in ondergrondse holen broedt: deze verblijfplaatsen zijn óók buiten de broedtijd ontheffingsplichtig (DLG 2006/2007).

Dit geldt tevens voor andere dieren, zoals een vaste voortplantingslocatie van rugstreeppadden, broeihopen van ringslangen, een geschikte watergang voor een vaste verblijfplaats voor het visje Kleine modderkruiper en bijvoorbeeld krabbescheervegetaties voor de eieren van de libel Groene glazenmaker.

Artikel 12 Ff-wet

Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

N.B. Dit betreft, behalve vogels, ook eieren van beschermde amfibieën, reptielen, vissen en insecten. Indien bijvoorbeeld dergelijke eieren van een ontheffingsplichtige soort worden bedreigd vereist dit ook aanvraag van ontheffing (DLG 2006). Met betrekking tot eieren van beschermde diersoorten die niét ontheffingsplichtig zijn, geldt de wettelijke zorgplicht (zie hierna bij artikel 2).

Artikel 13 Ff-wet

Het is verboden:

a. planten . . . enz., of dieren dan wel eieren, nesten of . . . enz., behorende tot een beschermde . . . enz. . . . diersoort . . . enz. te vervoeren . . . enz. of onder zich te hebben.

N.B. bij dit artikel gaat het om het redden en verplaatsen van bedreigde dieren, eieren, planten enz.: hiertoe dient de betreffende 'ter zake deskundige' voor de uitvoering een eigen ontheffing aan te vragen.

Artikel 2 Ff-wet - algemene zorgplicht

Naast de hiervoor aangegeven verbodsartikelen geldt in alle situaties een wettelijke zorgplicht. Deze houdt in dat:

'eenieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen ('de ingreep') of zijn nalaten (*mitigerende maatregelen*) nadelige gevolgen voor planten of dieren kunnen worden veroorzaakt, is verplicht dergelijk handelen achterwege te laten voor zover dat in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen (*mitigerende of preventieve maatregelen*) die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkómen of, voorzover deze (*met maatregelen*) níet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken'.

N.B. dit betekent dat elke ruimtelijke ingreep natuuronderzoek vergt dat als bewijslast wordt vastgelegd in een rapportage ('Natuurtoets'). Daarin dienen de zeker te verwachten en de met veldonderzoek aangetroffen soorten planten en dieren te worden getoetst aan de wettelijk regelgeving ('lichte' en 'uitgebreide' toets). Tevens worden hierin de mitigerende en/of preventieve maatregelen aangegeven welke er zorg voor dragen dat er aan de zorgplicht wordt voldaan (zie ook concretisering § 5.1).

4.3 Vrijstelling en ontheffing verbodsartikelen

Strekking vrijstelling en ontheffing

Een 'vrijstelling' is een algemeen geldende uitzondering op een wettelijk verbod (LNV 2005): dit kan een landelijke vrijstelling betreffen of één op basis van een gedragscode. Een vrijstelling vergt géén aanvraagprocedure.

Een 'ontheffing' is een besluit waarbij in een individueel concreet geval een uitzondering op een wettelijk verbod wordt gemaakt. Deze ontheffing dient per individueel project te worden aangevraagd.

De regelgeving met betrekking tot vrijstelling en ontheffing is nader geregeld in de Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) met betrekking tot art. 75 C van de Ff-wet (Staatsblad 2004/501; LNV 2005).

In de afweging tussen 'vrijstelling of ontheffing' staan daarbij in de toegepast van criteria enkele cruciale begrippen centraal: 'bestendig', 'zorgvuldig handelen', 'wezenlijke invloed' en 'significant effect', naast soortlijsten met betrekking tot specifieke regelgeving (tabellen 1, 2 en 3 AMvB).

Dit is inhoudelijk toegelicht in de Brochure 'Buiten aan het werk' (LNV 2005, zie ook DLG 2006).

Soorttabellen met betrekking tot vrijstelling en ontheffing

De toepassing van een vrijstelling of ontheffing is nader genuanceerd middels wettelijke 'belangen' en soortlijsten.

De vrijstellingsregeling is slechts van toepassing op drie categorieën van activiteiten (de 'belangen'), te weten:

- bestendig beheer en onderhoud, ook in landbouw en bosbouw;
- bestendig gebruik;
- ruimtelijke inrichting of ontwikkeling.

Het onderhavige project valt onder het belang 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting'.

Vervolgens vindt naar aanleiding van de verschillende belangen en op basis van drie onderscheiden soortlijsten (tabellen AMvB art. 75 Ff-wet) een nacere nuancering plaats. Hieronder zijn die drie tabellen kort gekenschetst:

Tabel 1 AMvB

In deze tabel is een categorie soorten opgenomen waarvoor een algemene landelijke vrijstelling geldt: dit betreft beschermde soorten die in Nederland algemeen voorkomen. Aan die vrijstelling zijn géén voorwaarden verbonden anders dan de wettelijke zorgplicht (zie vorige bladzijde). Deze soorten vergen een zogenaamde 'lichte toets' welke aantoont dat de werkzaamheden het voortbestaan van de betreffende soorten niet in gevaar brengen.

Tabel 2 AMvB

Deze tweede categorie omvat een lijst met nader aangeduide 'overige soorten' (waaronder bijvoorbeeld Kleine modderkruiper, alle broedvogels en veel beschermde planten). Indien uit die tabel één of meerdere soorten worden aangetroffen welke door de werkzaamheden worden verstoord en/of bedreigd, vergt dat in principe aanvraag van ontheffing met eveneens een 'lichte toets' (zie echter uitzondering broedvogels).

Uitzonderingspositie broedende vogels

Voor vogels tijdens het broeden wordt in principe *géén* ontheffing verleend. Met betrekking tot het broedseizoen is in het kader van de Flora- en faunawet ook *géén standaardperiode* aangegeven. Van belang is of een broedgeval aanwezig is, ongeacht de periode.

Voor broedende vogels geldt daarbij de algemene gedragscode (Vogelbescherming 2004) dat deze, zolang ze broeden, onder géén enkele conditie mogen worden verstoord (zie ook REG 1979). In principe dient dus het broedseizoen met mogelijk verstorende werkzaamheden te worden ontzien, zoals grond-, bagger- en/of bouw-werkzaamheden op korte afstand van nesten.

Er is in die periode voor broedvogels slechts ontheffing mogelijk indien er *zwaarwegende maatschappelijke termen* aanwezig zijn die ontheffing voor verstoring van broedende vogels nodig maken, wat in slechts *uitzonderlijke situaties van openbare veiligheid* e.d. aan de orde kan zijn.

Onder vogels vallen twee categorieën waarvan de eerste categorie zich beperkt tot *strikt* het broeden (algemeen principe) en een groep die het jaar rond vaste verblijfplaatsen gebruiken (holtenbroedende standvogels en roofvogels): van die laatste groep zijn die verblijfplaatsen ook het jaar rond ontheffingsplichtig (zie hieronder).

Holten van standvogels en oude nesten voor roofvogels

Holtenbroedende vogels maken deels gebruik van boomholten (spechten, uilen) maar ook van 'holten' in of aan gebouwen (gaten, nokruimten, schoorstenen, dakpannen

enz.: sommige uilen) of holten in de grond (zoals IJsvogel). De standvogels hieronder, dus de vogels die in de winter niét weg trekken, gebruiken die holten het jaar rond, dus ook als winterschuilplaats.

Voorts zijn Ransuil en sommige roofvogels die in bomen broeden, niet in staat een geheel eigen nest te bouwen. Deze soorten zijn afhankelijk van oude kraaiennesten of nesten waar ze reeds eerder hebben gebroed.

Voor verstoring of vernietiging van dergelijke broedholten of oude roofvogelnesten is het jaar rond ontheffing vereist, dus ónafhankelijk van het broedseizoen (DLG 2006). *Dit onderdeel is in het onderhavige project echter niet aan de orde.*

Tabel 3 AMvB

Deze categorie van soorten vergt een strikte bescherming, indien niet te bereiken met preventieve en/of mitigerende maatregelen, te bewerkstelligen middels compenserende maatregelen om negatieve effecten ook strik uit te sluiten.

Dit betreft onder meer alle soorten die vallen onder de habitatrichtlijn (REG 1992/1997) waarvoor ten behoeve van de nodige ontheffing een 'uitgebreide toets' geldt. Deze categorie betreft onder meer een soort als Bittervoorn.

Indien één of meerdere soorten uit deze tabel worden aangetroffen en door de werkzaamheden *mogelijk* worden verstoord en/of bedreigd, vergt dat in principe aanvraag van ontheffing met zowel als ontheffingsvoorwaarde (maar ook onder de gedragscode), een 'uitgebreide toets':

- * het voortbestaan van de soort mag door de werkzaamheden niet in gevaar worden gebracht ('gunstige staat van instandhouding', zie § 3.3);
- * er dient te worden onderbouwd dat er voor de betreffende activiteit geheel géén alternatieven zijn, dus bijvoorbeeld of de ingreep niet op een andere, minder schadelijke wijze of op een andere locatie kan plaatsvinden;
- * de activiteit dient binnen bepaalde belangen te passen, in dit geval 'uitvoering in het kader van 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting';
- * er dienen maatregelen te worden genomen om te garanderen dat u 'zorgvuldig handelt' (zie LNV 2005) zodat schade aan individuen van de soort wordt voorkómen.

Maatregelen als voorwaarde bij ontheffing

Preventieve en mitigerende maatregelen

Aan een door de Minister verleende ontheffing worden met betrekking tot de soorten uit tabel 2 en 3 AMvB strikt op te volgen uitvoeringsvoorwaarden verbonden, zogenaamde mitigerende maatregelen (zie § 5.2) en in sommige gevallen ook preventieve maatregelen, bedoeld om natuurschade aan de betreffende soorten te voorkomen. Deze voorwaarden dienen met betrekking tot tabel 2 en 3 nader te worden uitgewerkt in een 'ecologisch werkprotocol'.

Compenserende maatregelen

Naast mitigerende en preventieve maatregelen kunnen in sommige situaties ook *compenserende maatregelen* als ontheffingsvoorwaarde worden vereist, met name indien er sprake is van een zodanig negatieve invloed door de ingreep dat de gunstige staat van instandhouding van de betreffende soort in het geding komt. Dit zal bij soorten uit tabel 2 AMvB niet zo gauw het geval zijn, doch ligt bij soorten uit tabel 3 AMvB eerder voor de hand.

Werkprotocol flora en fauna en ecologische begeleiding

Indien soorten van tabel 2 of 3 AMvB in het geding zijn wordt daaraan standaard de voorwaarde gekoppeld van het opstellen van een 'ecologische werkprotocol'.

Een dergelijk werkprotocol vormt een uitwerking van de mitigerende en preventieve maatregelen om strikt te voorkomen dat natuurschade ten aanzien van soorten uit tabel 2 en/of 3 AMvB ontstaat. In een ontheffing worden voorts aanvullende voorwaarden gesteld die eveneens in dat werkprotocol dienen te worden verwerkt.

Dit '*Werkprotocol Flora en Fauna*' omvat een apart, bestekchtig document waarin werkrichtlijnen worden aangegeven om te garanderen dat de werkzaamheden worden verricht conform de Flora- en faunawet en de in het verlengde daarvan opgestelde Natuurtoets. Deze richtlijnen vormen een concrete en afrekenbare uitwerking van de uitgangspunten, werkwijzen, mitigerende en preventieve maatregelen om natuurschade door de werkzaamheden zoveel als mogelijk te voorkomen.

Het uitvoeren van de maatregelen dient daarbij aantoonbaar plaats te vinden door of onder begeleiding van een '*terzake kundig persoon*' en verslaglegging daarvan.

Eventuele toepassing gedragscode (Ff-wet)

Naast de algemene gedragscode voor broedende vogels is ook de 'Gedragscode Flora- en faunawet voor de bouw- en ontwikkelingssector' beschikbaar (Arcadis 1006): werkzaamheden kunnen deels worden uitgevoerd op basis van de bij deze gedragscode geldende vrijstelling.

Voor het onderhavige project (wettelijk belang 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting') zou eventueel voor *slechts* soorten van tabel 2 AMvB de vrijstelling op basis van de gedragscode toepasbaar zijn waarvoor dan géén ontheffingsprocedure met betrekking tot de artikelen 8 t/m 12 Ff-wet nodig is, mits aantoonbaar en strikt aan de voorwaarden tot hanteren van de vrijstelling wordt voldaan. Voor soorten van tabel 3 AMvB blijft onder dit belang echter te allen tijde een ontheffingsplicht gelden.

Indien soorten van zowel tabel 2 als 3 zijn aangetroffen, is het raadzaam om géén gebruik te maken van de gedragscode en de ontheffingsaanvraag voor beide soorten te laten waarmee minder zware eisen aan bedrijven worden gesteld en ook minder risico's bestaan bij controle.

Verplicht ter inzage aanwezig op het werk

Op het werk dienen voor een controlerend ambtenaar *te allen tijde*, onafhankelijk van gedragscode of ontheffing, de stukken met betrekking tot Flora- en faunawet ter inzage aanwezig te zijn op straffe van het onmiddellijk stilleggen van het werk, tot aan deze verplichting voldaan is.

Indien géén ontheffingsplichtige soorten van tabel 2 of 3 AMvB zijn aangetroffen, betreft dit slechts de *Natuurtoets*.

Voorts, indien wél ontheffingsplichtige soorten van tabel 2 of 3 in het geding zijn:

- de eventueel vereiste *Ontheffing* voor soorten uit tabel 2 en/of 3 AMvB;
- een machtiging van de ontheffinghouder voor de uitvoerder om gebruik van die ontheffing te mogen maken;
- een Werkprotocol Flora en Fauna, als verplichting vanwege de ontheffing;
- de *ecologische verslaglegging* van de begeleidende ecooloog.

-----

5 NATUURSCHADE EN MAATREGELEN

5.1 Natuurschade en consequenties

Vormen van natuurschade

Bedreiging van alle dieren, ontheffingsplichtig of daarvan vrijgesteld, wordt vertaald in termen van 'natuurschade'.

Onder natuurschade zoals bedoeld onder art. 8, 9, 10, 11 en 12 van de Flora- en faunawet wordt begrepen de schade welke door werkzaamheden aan ter plaatse voorkomende (individuen van) *alle* beschermde soorten planten en dieren en vaste verblijf- en voortplantingsplaatsen daarvan, wordt toegebracht.

De wettelijke zorgplicht gebiedt om natuurschade (zoveel als redelijkerwijs mogelijk) te voorkomen. In algemene zin kan dat als volgt worden aangegeven:

- het verwijderen of anderszins beschadigen van beschermde planten, dan wel het zodanig aantasten van de groeiplaats (-factoren) van beschermde planten dat deze er niet meer kunnen groeien (zie § 4.1 art. 8);
- het (on)opzettelijk verwonden of doden van ter plaatse voorkomende dieren, zowel volwassen dieren als, direct of indirect, (zogende) jongen in hun verblijfplaatsen (nesten, holen e.d.); dit geldt tevens voor alle ontwikkelingsstadia van dieren, zoals van amfibieën of insecten (zie § 4.1 art 9);
- elke vorm van verontrusting van ter plaatse voorkomende dieren waarmee de voortplanting wordt verstoord (zie § 4.1 art. 10);
- het (tijdelijk) vernietigen van (essentiële onderdelen van) voortplantingsplaatsen of vaste rust- of verblijfplaatsen waaronder nesten en holen; vaste voortplantingsplaatsen van padden; watergangen als vaste verblijfplaatsen van Kleine modderkruiper; vaste verblijf- en paarplaatsen, vliegroutes en essentiële foerageerlocaties van vleermuizen, en andere vaste verblijfplaatsen (zie § 4.1 art. 11);
- het vernietigen, beschadigen (of verwijderen) van eieren, ook van amfibieën, reptielen, vissen en insecten (zie § 4.1 art. 12).

Mogelijke oorzaken van natuurschade

De natuurschade aan diersoorten kan in het algemeen worden veroorzaakt door:

- * fysieke ingrepen in de biotoop:
  - slopen of renoveren van gebouwen en bouwwerken;
  - verwijderen van bomen en andere opgaande en bodembedekkende begroeiing;
  - opschonen van het maaiveld;
  - grondwerkzaamheden zoals omwerken, (ver-)graven, ophogen, vóórbelasten;
  - dempen, verbreden, uitdiepen of baggeren van bestaande watergangen;
  - het realiseren van bouwwerken, aanleg van infrastructuur en hernieuwde terreininrichting;
- * belasting van het onverharde maaiveld door voertuigen en ander zwaar materieel;
- * overmatig natuurvreemde geluiden en trillingen (gebruik van voertuigen, machines, werktuigen, schallende radio's);
- * visuele verontrusting (bewegende mensen, voertuigen, machines), met name voor vogels in hun broedperiode maar ook voor andere voorkomende, beschermde soorten in hun voortplantingsperiode;
- * verandering in gebruiksfuncties/ terreincondities.

Te verwachten natuurschade aan ontheffingsplichtige soorten

Natuurschade aan broedvogels

Broedvogels zijn binnen de directe invloedssfeer van de werkzaamheden in het plangebied te verwachten in de houtopstanden langs de grenzen van het plangebied. Aanwezigheid van broedende vogels kan daarbij visueel soms nauwelijks worden vastgesteld.

Broedende vogels kunnen in de onderhavige situatie in hun broedactiviteit worden verstoord door het kappen van houtopstanden of door bouw- en inrichtingswerkzaamheden. Verstoring ontstaat daarbij óók op korte afstand van dergelijke werkzaamheden vanwege overmatige geluiden en beweging: de gevoeligheid hiervoor is voor alle soorten verschillend en er kan dus géén richtlijn voor worden aangegeven.

De verstoring ontstaat voor de meeste soorten alleen tijdens het proces van territoriumvestigen en broeden: nadat de jongen zijn uitgevlogen wordt volgens de wet geacht dat géén verstoring meer plaatsvindt.

Buiten de broedtijd kan *wél* verstoring plaatsvinden van *vaste verblijfplaatsen*: dat wordt slechts van toepassing geacht indien grotere bomen worden gekapt, wat vooralsnog niet tot de voorgenomen activiteiten behoort (zie echter consequenties hieronder).

Wanneer potentieel verstorende activiteiten zijn aangevangen vóórdat het proces van territoriumvestigen en broeden is aangebroken waardoor vogels met hun broedactiviteiten de locatie zullen mijden, wordt dat *niét* als 'verstoring' aangemerkt. Dit kan worden beschouwd als 'preventieve maatregel om verstoring te voorkomen'.

(overige te verwachten natuurschade, nader aan te vullen naar aanleiding van de veldinventarisatie)

Wettelijke consequenties

1. Broedvogels:

a) Algemeen: territoriumactieve, broedende vogels of onzelfstandige jonge vogels mogen op geen enkele wijze worden verstoord vóórdat de jonge vogels zelfstandig zijn en deze de verstoring of bedreiging kunnen ontvluchten. Voor broedende vogels *wordt géén ontheffing verleend*. Men wordt geacht zich met mogelijk verstorende werkzaamheden tijdens het broedseizoen aan de betreffende gedragscode te houden (Vogelbescherming 2004; zie verder § 5.2).

b) Kap van bomen, ontheffing en onderzoek: bomen met spechtengaten, met uilenholten of met kraaiennesten mogen *niét* zonder ontheffing worden gekapt: deze verblijfplaatsen zijn het jaar rond beschermd. Spechtengaten zijn voorts dikwijls geschikt voor gebruik door vleermuizen. Ontheffing voor bomen met spechtengaten wordt pas verstrekt nadat inventarisatie in zowel mei als september naar gebruik door vleermuizen heeft plaatsgevonden !

2. Zorgplicht:

De wettelijke zorgplicht geldt daarnaast voor *álle* soorten die onder de algemene landelijke vrijstelling vallen (zie paragraaf 4.1).

Ook deze soorten mogen niet worden bedreigd of in hun voortplanting worden gestoord: hiertoe dienen mitigerende maatregelen in acht te worden genomen om natuurschade zoveel als redelijkerwijs mogelijk te voorkomen, bijvoorbeeld met preventieve maatregelen ('verjagen'), een aangepaste werkwijze en/of het ontzien van voortplantingsperioden (zie § 5.2). Dit betreft alle in het project mogelijk bedreigde organismen.

3. Eventuele sancties:

Deze maatregelen dienen in het kader van projecten ook in acht te worden genomen om te voorkomen dat bij mogelijke controle de genomen voorzorgen onvoldoende worden geacht zodat een boete kan worden opgelegd en het werk kan worden stilgelegd. Controle kan plaatsvinden op basis van melding van particulieren en kan worden uitgevoerd door de A.I.D. (zie verklaring termen/afkortingen) of andere wetshandhaver in het kader van de natuurwetgeving (zoals bijv. een boswachter of jachtopziener).

(overige consequenties, nader aan te vullen naar aanleiding van de veldinventarisatie)

5.2 Voorlopig advies mitigerende maatregelen

Betekenis en doel mitigerende maatregelen

Mitigerende maatregelen omvatten het zodanig aanpassen van een (plan voor een) ingreep of uitvoeringswijze dat de negatieve effecten op de natuur ('natuurschade') worden voorkomen dan wel tot een minimum worden beperkt. Daartoe behoren tevens aanvullende, preventieve maatregelen en uitvoeringsvoorwaarden (zoals het rekening houden met voortplantingsperioden, zie onder).

Het specifiekere doel van mitigerende maatregelen in het kader van de Ff-wet omvat voor vrijgestelde soorten het zo véél als redelijkerwijs mogelijk voorkómen van natuurschade en voor ontheffingsplichtige soorten het *strikt* voorkomen van natuurschade. De voorgestelde maatregelen zijn zoveel mogelijk afgestemd op hetgeen de beoordelende instantie, het Ministerie van LNV, vereist dan wel regulier als voorwaarde bij het toekennen van een ontheffing, voorschrijft (zie ook DLG 2006).

Algemene mitigerende maatregelen

Deze maatregelen zijn algemeen geldend voor de meeste soortgroepen en soorten.

1. Kwetsbare perioden

De voortplantingstijd als meest kwetsbare periode voor alle diersoorten maar ook kwetsbare perioden als bijvoorbeeld winterrust, dient bij dreigende natuurschade aan de voortplanting als effect van (fysieke) werkzaamheden te worden ontzien: dit vergt echter nadere beoordeling van aanwezige soorten.

De voortplantingstijd valt voor de meeste diersoorten min of meer samen doch is voor individuele soorten wel verschillend (zie ook tabel 3 volgende bladzijde), evenals eventuele perioden van winterrust.

Tabel 3, meest kwetsbare perioden van soortgroepen (inclusief voortplantingsperiode)

	mrt.	apr.	mei	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.
amfibieën	xxxx	xxxx	xxxx	xxxx	xxxx	xx			.. oo	oooo	oooo	.. xx	xxxx
vleermuizen *)	oooo		kkkk	kkkk	kkk .	.. bb	bbbb	bb ..	.. oo	oooo	oooo	oooo	oooo
over. zoogdieren	xxxx	xxxx	xxxx	xxxx	xxxx				.. oo	oooo	oooo	.. xx	xxxx
broedvogels	xxxx	xxxx	xxxx	xxxx	xxxx				.. ss	ssss	ssss	ssss	xxxx

*) vleermuizen: afhankelijk van de specifieke soort lopen de perioden in elkaar over;
 minst kwetsbare perioden zijn: oktober+november en maart+april
 x = kwetsbare periode algemeen (inclusief voortplanting)
 k = kolonies t.b.v. voortplanting
 b = baltsroep- en paarplaatsen van vleermuizen in bomen
 o = overwinteringsverblijven/ winterrust (afhankelijk van seizoenstemperaturen)
 s = schuilplaatsen holtenbewonende standvogels

Voorts is de aanvang van het voortplantingsseizoen voor verschillende soorten meer of minder afhankelijk van het verloop van de weersomstandigheden: dit kan voor vogels en amfibieën per jaar verschillen van de tweede helft van februari (zachte winter) tot rond half maart (winter met vorst) en zal elk jaar opnieuw pas in de loop van de winter kunnen worden ingeschat.

2. Terreinwerkzaamheden

Bij de ingrepen en werkzaamheden dient in beginsel de oppervlakte waar verstoring van de maaiveldzode of -oppervlakte plaatsvindt, vanwege holen van holtenbewoners (zoogdieren, amfibieën) steeds zo beperkt mogelijk te worden gehouden, dus bijvoorbeeld geen onnodige tracé's voor aanvoer van materiaal met (zwaar) materieel.

Waar desalniettemin met zwaar materieel over onverharde delen van het maaiveld moet worden gereden dient er met rijplaten voor te worden gezorgd dat de kans op instortende ondergrondse verblijfplaatsen tot een minimum wordt beperkt.

3. Voorwaarden bij start van werkzaamheden

De werkzaamheden dienen op een zodanige wijze te worden gestart dat de op de werkplek *aanwezige dieren bij verstoring kunnen ontvluchten* en dat bij het verdere verloop van werkzaamheden dieren niet 'opgesloten' raken, bijvoorbeeld tussen werkzaamheden op verschillende plekken of in een afgesloten situatie (bijv. tussen verschillende werkactiviteiten).

4. Zorg voor alle aan te treffen dieren

Wanneer tijdens de werkzaamheden individuele dieren worden aangetroffen worden deze voorzichtig opgepakt en op een voor de soort geschikte en veilige plek in de omgeving weer weggezet. Voor ontheffingsplichtige soorten vereist dit tevens ontheffing van art. 9 en 13 Ff-wet.

(nader aanvullen/ uitwerken n.a.v. inventarisatiebevindingen)

In aansluiting hierop vergen alle soortgroepen en daarbinnen weer veel afzonderlijke soorten specifieke, op hun eigenschappen en leefwijze afgestemde, mitigerende maatregelen. Deze worden, voor zover relevant voor het project, hieronder in algemene zin aangegeven.

Mitigerende maatregelen amfibieën en/of reptielen

In aanvulling op de algemene mitigerende maatregelen dient in dit project rekening te worden gehouden met diverse soorten en de plek waar ze kunnen worden verwacht zodat dieren bij bedreigende werkzaamheden tijdig kunnen worden verwijderd:

Gewone pad bewoont het grootste deel van het jaar een landbiotop. Behalve op het maaiveld op allerlei plekken zoals tussen begroeiing, verschuilen dergelijke dieren, zowel volwassen als kleine jonge dieren, zich onder allerlei (afval-) materialen, maar ook in holletjes, bijvoorbeeld in de aanwezige opslaghoppen.

(zo nodig nader aanvullen/ uitwerken n.a.v. inventarisatiebevindingen)

Mitigerende maatregelen grondgebonden zoogdieren

De wettelijke zorgplicht geldt voor alle, ook onbeschermd, dieren. Van belang daarbij is onder welke condities men dieren kan verwachten: bij grondgebonden zoogdieren betreft dat voornamelijk bewoners van ondergrondse holen of soorten die zich bij gevaar ter plaatse in de vegetatie verschuilen (muizensoorten, Mol, Egel).

Bij het verwijderen van begroeiing, materialen en grondhoppen maar ook vanwege graafwerkzaamheden en rijdend materieel, zal bedreiging van individuele dieren onvermijdelijk zijn, vooral van zogende jonge dieren die hun (ondergrondse) schuilplaats nog niet (kunnen) verlaten.

In beginsel wordt hiertoe met verwijderen van bebouwing en met graafwerk de *periode met zogende jongen zoveel mogelijk ontzien*, tenminste de periode *tussen maart en eind juli*: na juli zijn de meeste jonge dieren zodanig zelfstandig en mobiel dat ze kunnen ontvluchten.

Mitigerende maatregelen vleermuizen

Voor zover er géén bomen worden gekapt, niet van toepassing.

Mitigerende maatregelen vogels

Broedende vogels kunnen in het plangebied met name worden aangetroffen in de houtopstanden langs de grenzen van het terrein. Aanwezigheid van broedende vogels kan daarbij visueel soms nauwelijks worden vastgesteld.

Bedreigende werkzaamheden en broedseizoen:

Werkzaamheden waarmee broedende vogels en hun in gebruik zijnde nesten kunnen worden bedreigd of verstoord dienen binnen de verstoringszone achterwege te blijven zolang de broedende vogels daar aanwezig (kunnen) zijn. Men moet daarbij voor het onderhavige project denken aan het eventueel alsnog verwijderen van bomen en overige begroeiing of andere werkzaamheden: graaf-, bouw- en inrichtingswerkzaamheden werken verstorend op vogels die in de (directe) omgeving broeden. Indien potentieel verstorende werkzaamheden tijdens de broedtijd moeten worden gecontinueerd vergt dat preventief mitigerende maatregelen (zie hieronder).

In het algemeen loopt de broedperiode van ca. begin maart tot half juli.

Doorlopende werkzaamheden tijdens de broedtijd:

Indien verstorende werkzaamheden tijdens de broedtijd onvermijdelijk zijn, moet aan stringente voorwaarden worden voldaan:

- * Er wordt een strikte uitvoering van de gedragscode voor vogels gehanteerd (zie § 4.2 en Vogelbescherming 2004).

- * Dit houdt in dat met preventieve maatregelen tijdig wordt voorkomen dat op de werklocatie vogels zullen gaan broeden. Dit vergt dus condities die voorkómen dat bij het starten van de projectwerkzaamheden *aanwezige* vogels worden verstoord: dat is bij wet verboden. Dergelijke preventieve maatregelen worden vóór eind februari genomen en vanaf dat moment zodanig in stand gehouden dat deze mogelijke broedgevallen effectief zullen uitsluiten.
- * Tijdens de broedperiode wordt door een ter zake kundig persoon met voldoende regelmaat gecontroleerd op de effectiviteit van de preventieve maatregelen ('monitoren'). Daarvan vindt verslaglegging plaats welke te allen tijde op het werk ter inzage beschikbaar is. Mocht toch een broedgeval worden aangetroffen binnen enkele tientallen meters van de werkzaamheden dan worden (in samenspraak met de 'ter zake kundige') maatregelen genomen waarmee verstoring wordt voorkomen, dan wel worden versturende werkzaamheden binnen de verstoringszone tijdelijk stilgelegd.

Mitigerende maatregelen vegetatieve soorten

Gezien de habitat en onderzoeksbevindingen niet van toepassing.

Mitigerende maatregelen insecten en overige ongewervelden

Gezien de habitat en onderzoeksbevindingen niet van toepassing.

5.3 Voorlopige eindconclusie

Afweging art.19 WRO

Er zijn met de literatuurstudie en toetsing daarvan aan de terreinverkenning en biotoopbeoordeling, géén condities aangetroffen die tot twijfel zouden kunnen leiden of een eventuele nodig blijkende ontheffing in het kader van de Flora- en Faunawet verleend zou kunnen worden (zie ook § 3.3 'Gunstige staat van instandhouding').

Om te kunnen bepalen in hoeverre daartoe preventieve, mitigerende en/of compenserende maatregelen vereist zullen zijn vergt nadere veldinventarisatie.

Terreinwerkzaamheden en kwetsbare perioden:

Opschonings- en alle andere werkzaamheden, óók het verwijderen van de opslaghoppen en egaliseren, dienen in het kader van de gedragscode voor broedvogels *strikt buiten de broedtijd* plaats te vinden: indien dit niet mogelijk is dienen strikte mitigerende maatregelen te worden toegepast (zie § 5.2).

Uitvoering mitigerende maatregelen:

Met het toepassen van de overige mitigerende maatregelen (zie § 5.2) kan het grootste deel van de natuurschade aan niet-ontheffingsplichtige soorten worden voorkómen waarmee de *wettelijke zorgplicht* zo optimaal mogelijk wordt ingelost.

(nader aan te vullen/ uit te werken n.a.v. verdere inventarisatiebevindingen)

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- Aptroot/ A. (1998), C.M. van Herk, H.F. van Dobben, P.P.G. van den Boom, A.M. Brand en J.L. Spier: Bedreigde en kwetsbare Korstmossen in Nederland: basisrapport met voorstel voor de rode lijst. Buxbaumiella 46.
- Bergers/ P.J.M. (1997): Kleine zoogdieren inventariseren: het kan efficiënter. Zoogdier 8(3):3-7.
- Bergmans/ W. (1986) en A. Zuiderwijk: Atlas van de Nederlandse Amfibieën en Reptielen en hun bedreiging. Vijfde herpetogeografisch verslag (with English summaries). KNNV, Hoogwoud; Lacerta. Uitgeverij KNNV, Hoogwoud. Uitgave nr. 39. ISSN 0169-5355.
- Bink/ F.A. (1992). Ecologische Atlas van de Dagvlinders van Noordwest-Europa.
- Bos/ F. (2006), M. Bosveld, D. Groenendijk, C. van Swaay, I. Wynhoff, De Vlinderstichting. De Dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming. Nederlandse Fauna 7, Leiden. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland
- Broekhuizen/ S. (1992), B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk en J.B.M. Thissen (red.): Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- Creemers/ R.C.M. (1996): Bedreigde en kwetsbare Reptielen en Amfibieën in Nederland. Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst.
- DLG 2006, intern werkkader. Handreiking Flora- en faunawet, versie 1.0-31 oktober 2006. Dienst Landelijk Gebied.
- Dijk/ A.J. van (2004): Handleiding Broedvogel Monitoring Project. SOVON (i.s.m. CBS), Beek-Ubbergen.
- Dijkstra/ V.V.A. (1997). Belangrijke zoogdiergebieden in Nederland. Mededeling 37 van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VVZ). Rapport in opdracht van het Ministerie van LNV, Directie Natuurbeheer.
- Dijkstra/ Klaas-Douwe B. (2002), Vincent J.Kalkman, Robert Ketelaar, Michiel J.T. van der Weide: De Nederlandse Libellen (Nederlandse Fauna 4). KNNV Uitgeverij.
- Dort/ Klaas van (2002), Chris Buter en Paul van Wielink. Veldgids Mossen. Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- Gerhardt/ Ewald (1997/1999): De grote Paddestoelengids. Tirion uitgevers, Baarn.
- Groenveld/ A. (2001) en G. Smit. Handleiding voor het Monitoren van Amfibieën in Nederland. RAVON Werkgroep Monitoring, Amsterdam.

- Herk/ Kok van (2004) en André Aptroot. Veldgids Korstmossen. KNNV Uitgeverij, Utrecht en Kok van Herk & André Aptroot, Soest 2004.
- Hustings/ Fred (2002) en Jan-Willem Vergeer. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Nederlandse Fauna 5. SOVON, Uitgeverij K.N.N.V. te Utrecht.
- Kapteyn/ Kees (1995). Vleermuizen in het Landschap. Schuyt en Co/ Provincie Noord-Holland, Haarlem.
- Kleukers/ Roy (2004), Erik van Nieuwkerken, Baudewijn Odé, Luc Willemse, Walter van Wingerden. De Sprinkhanen en Krekels van Nederland (Nederlandse Fauna 1). KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Kreutz/ C.A.J. (2000) en H. Dewker. De Orchideeën van Nederland, ecologie, verspreiding, bedreiging en beheer. Uitgave van B.J. Seckel & C.A.J. Kreutz, Raalte en Landgraaf.
- Limpens/ H.J.G.A. (1997), K. Mostert en W. Bongers: Atlas van de Nederlandse Vleermuizen. Onderzoek naar verspreiding en ecologie. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- LNv 2004 (Ministerie van), Regeling van de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit houdende vaststelling van Rode Lijsten Flora en Fauna.
- LNv 2005 (Ministerie van), Regeling van de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit: brochure 'Buiten aan het werk ? Houd tijdig rekening met beschermde dieren en planten !' (n.a.v. AMvB art. 75 Ff-wet).
- Meijden/ Ruud van der (2000), Boudewijn Odé, Kees (C.)L.G. Groen, Flip (J.P.)M. Witte en Dick Bal. Bedreigde en kwetsbare Vaatplanten in Nederland, Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst. Gorteria 26-4, 15 juni 2000.
- Musters/ Kees (1992). De Rugstreeppad. Orgaan van de Stichting Duin, nr. 41, december 1992.
- Nauta/ Marijke M. (1995) en Else C. Vellinga: Atlas van de Nederlandse Paddestoelen. A.A. Balkema Uitgevers, Rotterdam.
- Nöllert/ Andreas (2001) en Christel Nöllert. Amfibieëngids van Europa. Tirion Uitgevers te Baarn.
- Odé/ B. (1997). Bedreigde en kwetsbare Sprinkhanen en Krekels in Nederland. Nederlandse Faunistische Mededelingen.
- Peeters/ T.M.J. (2004), C. van Achterberg, W.R.B. Heitmans, W.F. Klein, V. Lefeber, A.J. van Loon, A.A. Mabelis, A. Nieuwenhuijsen, M. Reemer, J. de Rond, J. Smit, H.H.W. Velthuis. De Wespen en Mieren van Nederland (Nederlandse Fauna 6). Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, Leiden, KNNV Uitgeverij, Utrecht & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

- Provincie Noord-Holland (2002). Brochure 'Rekening houden met Habitatrichtlijnsorten in Noord-Holland'.
- Ravon 27 (2007), uitgave december, jaarverslag/ waarnemingenoverzicht tot 2006.
- REG 1979, Richtlijn van de Raad van Europese Gemeenschappen inzake het behoud van de vogelstand (Vogelrichtlijn, EEG 79/409, 2 april 1979).
- REG 1992/1997, Richtlijn van de Raad van Europese Gemeenschappen inzake de instandhouding van de natuurlijke Habitats en de wilde Flora en Fauna (Habitatrichtlijn, EEG 92/43, laatstelijk gewijzigd 1997).
- Rijsewijk/ Arnold van (2005). Rugstreeppadden in de Noordoostpolder. Tijdschrift Ravon 19 7(1) 2005.
- Rijsewijk/ Arnold van (2006): Een Rugstreeppad in de Polder. Uitgave Ravon Friesland, druk Messerschmidt Grafische Diensten, Roosendaal.
- Schenkveld, bureau (2007): P. van der Linden en B. Schenkveld, Natuurtoets Mediapark te Hilversum. Bureau Schenkveld, Culemborg.
- Schenkveld, bureau (2007): P. van der Linden en B. Schenkveld, Vleermuisonderzoek Crailo te Hilversum. Bureau Schenkveld, Culemborg.
- Staatsblad 2004/501, publicatie AMvB art. 75 Ff-wet, houdende wijziging van een aantal algemene maatregelen van bestuur in verband met wijziging van art. 75 van de Flora- en faunawet en enkele andere wijzigingen.
- Stumpel/ Ton (2006) en Henk Strijbosch. Veldgids amfibieën en reptielen. KNNV Uitgeverij, Utrecht 2006
- Vogelbescherming 2004. 'Gedragscode zorgvuldig bosbeheer 2004', opgesteld door Vogelbescherming Nederland te Zeist en Het Bosschap te Zeist, goedgekeurd 10 januari 2005 door de Minister van LNV (zie site LNV).
- Vogelbescherming 2005 en SOVON: 'Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels'. Tirion Uitgevers bv.
- Weeda/ drs. E.J. (1985-1994), R. Westra, Ch. Westra, T. Westra. De Nederlandse ecologische flora, wilde planten en hun relaties. Uitgave IVN i.s.m.de VARA en de VEWIN.

GEBRUIKTE TERMEN EN AFKORTINGEN

adult

aanduiding volwassen exemplaar van diersoorten;

A.I.D.

Algemene Inspectiedienst, controle- en opsporingsdienst Ministerie van LNV welke zich bezighoudt met de handhaving van de wet- en regelgeving van LNV.

AMvB art. 75 Ffwet

een Algemene Maatregel van Bestuur, in dit geval met betrekking tot art. 75 van de Flora- en faunawet, waarin de wetgeving nader wordt uitgewerkt (zie ook LNV 2005);

biotoop

de leefomgeving van één bepaalde planten- of diersoort (RIN 1984); de gehele samenhangende leefomgeving van een planten- of diersoort; het landschaps- of vegetatietype waarin een soort thuishoort; woonplaats van een levensgemeenschap (Emmerik 2006);

compenserende maatregelen

te treffen maatregelen waarbij in ruil voor het bewerkstelligen van natuurschade op de ene plaats vervangende natuurwaarden elders worden gecreëerd;

fauna

dierlijke organismen waaronder bijvoorbeeld zoogdieren, vogels, vissen, amfibieën, reptielen, insecten en andere ongewervelden;

flora

plantaardige organismen zoals houtgewassen, kruidachtige gewassen, grassen, waterplanten e.d.;

Ffwet

Flora- en faunawet welke onder meer de beschermingskaders met juridische verboden, verplichtingen, voorwaarden en toestemmingen biedt voor (het omgaan met) flora en fauna;

foerageren

naar voedsel zoeken;

habitat

woonplaats van een bepaalde soort;

Habitatrichtlijn, HR-soorten

soorten planten of dieren welke zijn opgenomen in de verschillende Bijlagen van de Europese habitatrichtlijn:

Bijlage II: dier- en plantensoorten van communautair belang voor de instandhouding waarvan aanwijzing van speciale beschermingszones vereist is;

Bijlage IV: dier- en plantensoorten van communautair belang die strikt moeten worden beschermd;

Bijlage V: soorten waarvoor bij de exploitatie (bijv. kikkerbiljetjes) een beheersplan vereist is (wat hier echter niet het geval is);

P: prioritaire soort.

juveniel

aanduiding jong exemplaar van diersoorten;

kilometerhok, kmhok

een hok van 1 x 1 kilometer (zie ruitennet op topografische kaarten 1 : 25.000/ 1 : 50.000);

LNV

het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit;

maaiveld

al of niet begroeide bovenkant/ oppervlakte van het terrein;

migratie

actieve verplaatsing van organismen naar andere leefgebieden (naar Harms et al 1987) dan wel tussen verschillende leefgebieden;

mitigeren/ mitigerende maatregelen

het zodanig aanpassen van een (plan voor een) ingreep of uitvoeringswijze (met eventuele specifieke maatregelen of voorwaarden) dat de negatieve effecten op de natuur ('natuurschade') tot een minimum worden beperkt of worden voorkomen;

natuurschade

de schade welke door werkzaamheden aan ter plaatse voorkomende (individuen van) beschermde soorten planten en dieren en vaste verblijf- en voortplantingsplaatsen daarvan, wordt toegebracht door bedreiging, verwonding, beschadiging of aantasting van de leefomgeving of specifieke biotoopomstandigheden;

ongewervelde soorten

diersoorten zónder dan wel met een uitwendig skelet, zoals weekdieren, kevers, mieren en insecten;

onthefing (Ff-wet)

een in het kader van de Flora- en faunawet aangegeven toestemming tot onder meer het verstoren of (per ongeluk, onvermijdelijk,) doden van beschermde dieren en/of vernietigen van beschermde planten en hun groeiplaats welke bescherming in genoemde wet wordt geregeld;

organisme

behorende tot de levende natuur (plant, dier etc.);

pioniersoort

een planten- of diersoort die dynamische milieu's (zie aldaar), als leefomgeving preferereert en ook snel en/of over grotere afstand een nieuw leefgebied kan koloniseren;

Ravon

Reptielen, Amfibieën en Vissen Onderzoek Nederland;

Rode Lijst, RL-soorten

soorten planten of dieren die zijn vermeld op een gepubliceerde lijst van in Nederland bedreigde dier- of plantensoorten (zie literatuur);

standvogel

vogelsoort die het gehele jaar rond in hetzelfde territorium verblijft.

territoriumindicerend gedrag

zang van zangvogels waarmee een territorium wordt afgebakend waarbinnen zal worden gebroed, dan wel, waarbinnen reeds wordt gebroed;

uurhok

een hok van 5 x 5 kilometer = 25 kilometerhokken (zie ruitennet op topografische kaarten 1 : 25.000/ 1 : 50.000)

vaste verblijfplaatsen (Ff-wet)

zomer-, winter- of paarverblijfplaatsen en foerageerplekken van vleermuizen, of schuil- en broedplaatsen van holtenbewonende standvogels, welke jaar-lijks opnieuw als zodanig worden gebruikt;

vergunning (Nb-wet)

een in het kader van de Natuurbeschermingswet aangegeven toestemming van gedeputeerde staten om in of buiten het beschermd natuurmonument handelingen te verrichten die schadelijk kunnen zijn voor het natuurschoon, de natuurwetenschappelijke betekenis of voor dieren en planten in het beschermd natuurmonument of die het beschermd natuurmonument ontsieren.

vigeren, vigerend

van kracht zijn, geldend;

Vogelrichtlijn, VR-soorten

vogelsoorten die zijn opgenomen in de Europese Vogelrichtlijn; volgens het Europese recht wijzen de lidstaten beschermingszones aan om voor alle aangewezen soorten een voldoende gevarieerdheid van leefgebieden en een voldoende omvang ervan te beschermen om populaties van deze soorten in stand te kunnen houden;

vrijstelling

een in het kader van de Flora- en faunawet geregelde toestemming tot onder meer het verstoren of (per ongeluk, onvermijdelijk,) doden van beschermde dieren en/of vernietigen van beschermde planten en hun groeiplaats welke bescherming in genoemde wet wordt geregeld, *voor bepaalde categorieën werkzaamheden en onder voorwaarden* (AMvB art. 75 Ffwet; zie ook LNV 2005).

zode

de met kruidachtigen en/of met gras begroeide bovenlaag van het maaiveld inclusief wortelzone;

zorgplicht

de in de Ffwet vastgelegde plicht (art. 2 Ffwet) dat iedereen voldoende zorg in acht moet nemen voor alle in het wild voorkomende dieren (en dus niet alleen de beschermde) en hun leefomgeving. Dit is een algemene fatsoenseis die voor iedereen geldt. Overigens geldt de zorgplicht ook voor planten (LNV 2005);

BIJLAGE 1 - LUCHTFOTO BOUWTERREIN

BIJLAGE 2 BEOORDELINGSSCHEMA HANDELWIJZE FF-WET

